

ỨNG DỤNG SƠ ĐỒ TƯ DUY TRONG DẠY HỌC VĂN BẢN VĂN HỌC NHẪM NÂNG CAO NĂNG LỰC ĐỌC HIỂU CHO HỌC SINH LỚP 5 TẠI TRƯỜNG TIỂU HỌC VẠN BẢO

Nguyễn Thị Linh

Trường Đại học Giáo dục – Đại học Quốc gia Hà Nội

Tóm tắt: Trong quá trình dạy học đọc hiểu văn bản văn học, năng lực đọc hiểu của học sinh còn ở mức thấp và còn gặp nhiều khó khăn khi xác định nội dung cũng như chưa đạt được yêu cầu quy định tại Chương trình Giáo dục phổ thông 2018. Nghiên cứu sử dụng phương pháp thực nghiệm sư phạm kết hợp với quan sát, phân tích và đánh giá kết quả học tập của học sinh trước và sau khi áp dụng. Kết quả cho thấy việc sử dụng sơ đồ tư duy đã góp phần tạo hứng thú học tập, giúp học sinh chủ động tiếp cận văn bản, hệ thống hóa kiến thức một cách logic và dễ hiểu. Đồng thời năng lực đọc hiểu của học sinh được cải thiện rõ rệt, thể hiện qua khả năng nắm bắt nội dung, phân tích và liên hệ văn bản. Từ đó, nghiên cứu khẳng định tính hiệu quả và khả thi của việc ứng dụng sơ đồ tư duy trong dạy học văn bản văn học ở tiểu học góp phần đáp ứng yêu cầu đổi mới phương pháp dạy học hiện nay.

Từ khóa: Sơ đồ tư duy, năng lực đọc hiểu, văn bản văn học.

APPLYING MIND MAP IN TEACHING LITERARY TEXTS TO IMPROVE READING COMPREHENSION SKILLS FOR FIFTH GRADE STUDENTS AT VAN BAO PRIMARY SCHOOL

Abstract: In the process of teaching reading comprehension of literary texts, students' reading comprehension skills are still at a low level and face many difficulties in identifying content, as well as not meeting the requirements outlined in the 2018 General Education Program. The study used a pedagogical experimental method combined with observation, analysis, and assessment of students' learning outcomes before and after application. The results showed that using mind maps helped create interest in learning, enabled students to actively approach the texts, and organize knowledge logically and understandably. At the same time, students' reading comprehension skills improved significantly, demonstrated by their ability to grasp content, analyze, and relate to the texts. Therefore, the study affirms the effectiveness and feasibility of applying mind maps in teaching literary texts at elementary school, contributing to meeting the current demands for innovative teaching methods.

Keywords: Mind map, reading comprehension skills, literary text.

Nhận bài: 10/03/2026

Phản biện: 09/04/2026

Duyệt đăng: 13/04/2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong chương trình giáo dục phổ thông 2018, môn Tiếng Việt ở tiểu học giữ vai trò quan trọng trong việc hình thành và phát triển năng lực ngôn ngữ cho học sinh, trong đó năng lực đọc hiểu được xem là một trong những năng lực cốt lõi. Thông qua hoạt động đọc hiểu, học sinh không chỉ tiếp nhận thông tin từ văn bản mà còn phát triển tư duy, khả năng phân tích, suy luận và cảm thụ ngôn ngữ. Thực tế dạy học ở tiểu học cho thấy nhiều học sinh lớp 5 còn gặp khó khăn trong quá trình đọc hiểu văn bản như: chưa xác định được ý chính của bài đọc, chưa biết hệ thống hóa thông tin, khả năng tóm tắt và phân tích nội dung văn bản còn hạn chế. Một trong những nguyên nhân là việc tổ chức hoạt động dạy học đọc hiểu ở một số lớp học vẫn còn thiên về truyền đạt kiến thức, chưa phát huy được tính tích cực và khả năng tư duy của học sinh. Văn bản văn học là một loại văn bản đặc thù, thuộc lĩnh vực nghệ thuật ngôn từ, được sáng tạo nhằm phản ánh hiện thực đời sống và thể hiện tư tưởng, tình cảm của con người thông qua hệ thống

hình tượng nghệ thuật. Khác với các loại văn bản thông tin, văn bản văn học không chỉ nhằm cung cấp tri thức mà còn hướng đến giá trị thẩm mỹ và tác động đến cảm xúc của người tiếp nhận.

Từ đó, việc tìm kiếm một công cụ giúp hỗ trợ học sinh nâng cao năng lực đọc hiểu là rất cần thiết. Sơ đồ tư duy trực quan hóa kiến thức giúp cho học sinh dễ dàng nắm bắt nội dung, thông điệp cũng như yêu cầu cần đạt của năng lực đọc hiểu. Từ đó giúp học sinh dễ dàng ghi nhớ kiến thức, kích thích sự hứng thú và tăng sự sáng tạo và liên tưởng. Vì vậy sơ đồ tư duy có ý nghĩa đặc biệt quan trọng góp phần nâng cao năng lực đọc hiểu cho học sinh lớp 5.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Thực trạng dạy – học đọc hiểu văn bản văn học của giáo viên và học sinh

Mức độ hứng thú học tập của học sinh qua hai tiêu chí: mức độ yêu thích các bài văn bản văn học và cảm nhận về sự hấp dẫn của giờ học. Ở cả hai tiêu chí có sự chênh lệch nhau rõ rệt. Cụ thể:

Không có học sinh nào lựa chọn mức “hoàn toàn không đồng ý” ở cả hai tiêu chí, cho thấy nhìn chung học sinh không có thái độ tiêu cực đối với môn học. Ở mức “không đồng ý”, số học sinh cảm thấy giờ học chưa hấp dẫn (5 em) cao hơn so với số học sinh không thích học văn bản văn học (2 em). Điều này cho thấy phương pháp tổ chức giờ học có thể chưa thực sự thu hút một bộ phận học sinh. Mức “phân vân” chiếm tỉ lệ khá cao ở cả hai tiêu chí (11 và 15 học sinh), đặc biệt là cảm nhận về giờ học hấp dẫn. Ở mức “đồng ý”, số học sinh thích học văn bản văn học (14 em) cao hơn đáng kể so với số học sinh thấy giờ học hấp dẫn (9 em). Cuối cùng, ở mức “hoàn toàn đồng ý”, số lượng học sinh ở cả hai tiêu chí đều không cao (7 và 5 em), cho thấy mức độ hứng thú cao nhất vẫn còn hạn chế. Qua đây có thể thấy rằng nhiều học sinh chưa có cảm nhận rõ ràng, hứng thú học tập chưa ổn định và cần được cải thiện. Nội dung môn học có sức hấp dẫn nhất định, nhưng cách tổ chức dạy học chưa hoàn toàn tương xứng.

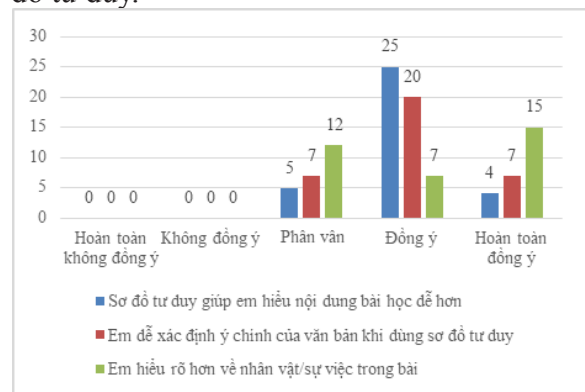
Kết quả khảo sát cho thấy không có học sinh nào lựa chọn mức “hoàn toàn không đồng ý”, cho thấy tất cả các em đều có sự tham gia và trải nghiệm nhất định trong quá trình học tập. Ở mức “không đồng ý”, số học sinh cho rằng mình không gặp khó khăn khi tìm hiểu bài học khá cao (7 em), trong khi số học sinh không nhớ nội dung (2 em) và không liên kết được các ý (1 em) rất ít. Tuy nhiên, ở mức “phân vân”, số lượng học sinh còn khá nhiều, đặc biệt ở tiêu chí nhớ nội dung bài (11 em) và gặp khó khăn khi tìm hiểu (9 em). Ở mức “đồng ý”, số học sinh không gặp khó khăn (12 em), nhớ được nội dung (11 em) và liên kết được các ý (9 em) chiếm tỉ lệ tương đối cao. Ở mức “hoàn toàn đồng ý”, khả năng liên kết các ý trong bài nổi bật nhất (18 em), cao hơn nhiều so với khả năng nhớ nội dung (10 em) và việc không gặp khó khăn (6 em). Học sinh có mức độ hiểu bài tương đối tích cực, đặc biệt ở khả năng liên kết thông tin. Tuy nhiên, vẫn còn một bộ phận học sinh chưa thật sự chắc chắn trong việc ghi nhớ và hiểu sâu nội dung.

Đối với giáo viên, việc sử dụng sơ đồ tư duy trong nhà trường còn hạn chế, chủ yếu giáo viên chỉ sử dụng sơ đồ tư duy trong một số tiết dạy nhất định và chưa thành hệ thống. Qua đánh giá cho thấy có đến 78% giáo viên chỉ thỉnh thoảng dùng sơ đồ tư duy trong dạy học và chỉ có 11% thường xuyên sử dụng. Đa số giáo viên đều có nhận thức tích cực về vai trò của sơ đồ tư duy trong dạy học

văn bản văn học, đặc biệt trong việc hệ thống hóa kiến thức và phát triển tư duy cho học sinh. Giáo viên đều mong muốn có tài liệu hướng dẫn cụ thể, cách áp dụng để có thể vừa đáp ứng đủ yêu cầu cần đạt trong Chương trình Giáo dục phổ thông 2018 vừa đảm bảo về mặt thời gian trong một tiết học. Thực tế cho thấy trong 35 phút không đủ để giáo viên có thể tổ chức được nhiều hoạt động hoặc áp dụng nhiều hình thức dạy học khác nhau. Từ định hướng mục tiêu chung của chương trình mới, lấy người học làm trung tâm giáo viên cần xây dựng giáo án đảm bảo học sinh đạt được yêu cầu cần đạt nói chung và trong dạy học đọc hiểu nói riêng một cách hiệu quả.

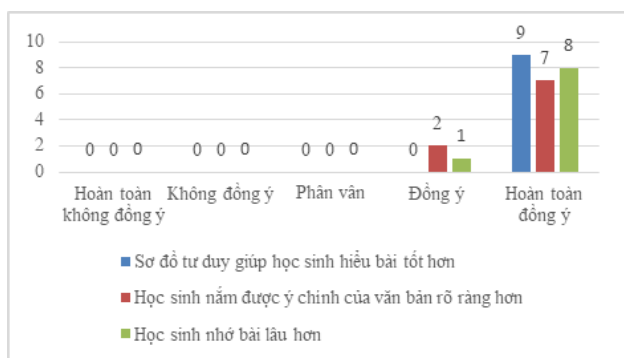
2.2. Kết quả nghiên cứu ứng dụng sơ đồ tư duy trong dạy học văn bản văn học

Nghiên cứu được tiến hành dựa trên nhu cầu và tình hình thực tiễn. Từ việc thu thập số liệu, xây dựng kế hoạch bài dạy đến phân tích kết quả sau khảo sát. Nhìn chung kết quả nghiên cứu cho thấy mức độ đồng thuận và chấp nhận việc sử dụng sơ đồ tư duy trong dạy học văn bản văn học ở cả giáo viên và học sinh đều ở mức cao. Phần lớn ý kiến khảo sát tập trung ở các mức Đồng ý và Hoàn toàn đồng ý. Điều này phản ánh sự nhìn nhận tích cực đối với vai trò và hiệu quả của sơ đồ tư duy trong việc hệ thống hóa kiến thức, hỗ trợ học sinh nắm bắt ý chính và phát triển năng lực đọc hiểu văn bản. Qua đó học sinh thể hiện sự hứng thú và tích cực hơn khi tham gia tiết học đọc hiểu có sử dụng sơ đồ tư duy.

Biểu đồ 1. Biểu đồ thể hiện mức độ hiểu bài của học sinh
 Biểu đồ trên cho thấy học sinh đã có tín hiệu tích cực trong việc hiểu bài. Nhìn chung tập trung chủ yếu ở mức độ Đồng ý và Hoàn toàn đồng ý. Nội dung “Sơ đồ tư duy giúp em hiểu nội dung bài học dễ hơn” với 25 học sinh lựa chọn Đồng ý và 4 học sinh Hoàn toàn đồng ý, Phân vân là 5 học sinh không có ý kiến phản đối. Ở nội dung “Em dễ xác định ý chính của văn bản khi dùng sơ đồ tư

duy” có tổng 27 học sinh lựa chọn mức độ Đồng ý và Hoàn toàn đồng ý, Phân vân là 7 học sinh. “Em hiểu rõ hơn về nhân vật/sự việc trong bài” với 15 học sinh lựa chọn Hoàn toàn đồng ý, 7 học sinh Đồng ý và 12 học sinh lựa chọn mức độ Phân vân. Sơ đồ tư duy đã góp phần hỗ trợ học sinh hiểu bài, xác định ý chính và làm rõ nội dung văn bản, từ đó nâng cao năng lực đọc hiểu. Tuy nhiên, sự xuất hiện của nhóm học sinh còn phân vân cho thấy việc hướng dẫn sử dụng sơ đồ tư duy cần được thực hiện một cách bài bản và thường xuyên hơn để phát huy tối đa hiệu quả của phương pháp này trong dạy học.

Biểu đồ 2. Biểu đồ thể hiện hiệu quả dạy học đọc hiểu văn bản văn học của giáo viên

Biểu đồ cho thấy giáo viên đánh giá rất cao hiệu quả của sơ đồ tư duy trong dạy học văn bản văn học. Cụ thể, đối với nội dung “Sơ đồ tư duy giúp học sinh hiểu bài tốt hơn”, có 9/9 giáo viên (100%) lựa chọn mức Hoàn toàn đồng ý, không có ý kiến ở các mức thấp hơn. Ở nội dung “Học sinh nắm được ý chính của văn bản rõ ràng hơn”, có 7/9 giáo viên lựa chọn Hoàn toàn đồng ý và 2/9 giáo viên chọn mức Đồng ý. Kết quả này cho thấy toàn bộ giáo viên đều đánh giá tích cực, khẳng định sơ đồ tư duy giúp học sinh xác định và hệ thống hóa ý chính của văn bản một cách hiệu quả. Đối với nội dung “Học sinh nhớ bài lâu hơn”, có

8/9 giáo viên Hoàn toàn đồng ý và 1/9 giáo viên Đồng ý, không có ý kiến phân vân hay phản đối.

Kết quả khảo sát phản ánh rằng giáo viên có mức độ đồng thuận rất cao về hiệu quả của sơ đồ tư duy trong việc giúp học sinh hiểu bài, nắm chắc nội dung và ghi nhớ kiến thức. Đây là cơ sở thực tiễn quan trọng khẳng định tính khả thi và hiệu quả của việc ứng dụng sơ đồ tư duy trong dạy học văn bản văn học nhằm nâng cao năng lực đọc hiểu cho học sinh lớp 5. Đa số giáo viên còn nhận định rằng sơ đồ tư duy dễ áp dụng trong dạy học, không mất quá nhiều thời gian tổ chức hoạt động và có thể áp dụng vào nhiều bài học khác nhau.

III. KẾT LUẬN

Việc ứng dụng sơ đồ tư duy trong dạy học văn bản văn học cho học sinh lớp 5 tại trường Tiểu học Vạn Bảo – Phường Hà Đông đã khẳng định vai trò và ý nghĩa của sơ đồ tư duy đối với năng lực đọc hiểu. Khi áp dụng trong dạy học, học sinh không chỉ tăng hứng thú mà còn tăng khả năng ghi nhớ và tư duy theo các nhánh nội dung. Kết quả thực nghiệm cho thấy học sinh có sự suy luận logic, tham gia vào các hoạt động như làm bài tập nhóm, xây dựng sơ đồ tư duy cho riêng mình. Từ đó năng lực đọc hiểu văn bản văn học của học sinh cũng được nâng cao trên nhiều khía cạnh như khả năng nắm bắt nội dung chính, xác định ý nghĩa và thông điệp tác phẩm, các yếu tố nghệ thuật, nhân vật, các chi tiết hay và đặc biệt bước đầu học sinh đã có sự liên hệ và ứng dụng vào thực tiễn. Với những kết quả đạt được có thể khẳng định việc ứng dụng sơ đồ tư duy là một hướng đi khả thi phù hợp với tình hình thực tế và cần được mở rộng và triển khai rộng rãi. Để đạt được kết quả tốt nhất, giáo viên cần phải trau dồi thêm năng lực công nghệ thông tin, vận dụng linh hoạt vào từng thời điểm và với từng đối tượng học sinh.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Arulselvi (2017). Mind Maps in Classroom Teaching and Learning. Excellence in Education Journal.
- Buzan (1993). The Mind Map Book. BBC Books.
- Trần Trọng Thủy (chủ biên) (2003), Tâm lý học lứa tuổi và tâm lý học sư phạm, NXB ĐHSP.
- Bộ GD&ĐT (2018), Chương trình GDPT 2018 – Môn Tiếng Việt.
- Nguyễn Thị Hạnh (2017) - Viện khoa học giáo dục Việt Nam. Năng lực đọc trong môn Ngữ văn bậc Phổ thông và cấp Tiểu học. Tạp Chí Khoa học Giáo dục Việt Nam (Tháng 2/2017) Số 137.